

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2025-yil 4-son

VOLUME 9 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.4

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

**MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK
UNIVERSITETI**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

Y. Yarmolik, Y. Mahmudov,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, E. Sharipov

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2025-yil 24-dekabrda
bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 19,7
Adadi: 100. Buyurtma: № 210.

Bosmaxona litsenziyasi

29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, yuridik fanlar doktori, professor

MAS’UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot bo‘limi boshlig‘i

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

Y. Kanyazov – Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori, yuridik fanlar nomzodi

J. Tashkulov – Fanlar akademiyasi Davlat va huquq instituti bo‘lim boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

U. To‘xtasheva – Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi direktori o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

M. Yasan – Balikesir universiteti Huquq fakulteti professori (Turkiya)

S. Ma‘mun – Islam Negeri universiteti o‘qituvchisi (Indoneziya)

Sh. Asadov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi Davlat tuzilishi va boshqaruvining huquqiy asoslari kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

I. Ergashev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ta’lim sifatini nazorat qilish bo‘limi boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma’muriy va moliya huquqi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

M. Aminjonova – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi Qonunchilik ijrosi ustidan nazoratni tashkil etish kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar doktori

M. Rahimov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

I. Djurayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va advokatura kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

F. Maxmudov – Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Qodirova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar doktori

I. Yakubova – Toshkent davlat yuridik universiteti Intellektual mulk huquqi kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar doktori

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini professori v.b., pedagogika fanlari nomzodi

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, Э. Шарипов

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
24.12.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 19,7. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 210.

Лицензия типографии

от 29.11.2023 № 174626.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – ректор Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

З. Эсанова – проректор Ташкентского государственного юридического университета по научной работе и инновациям, доктор юридических наук, профессор

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – начальник редакционно-издательского отдела Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Е. Канязов – директор Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, кандидат юридических наук

Ж. Ташкулов – заведующий отделом Института государства и права Академии наук, доктор юридических наук, профессор

У. Тухташева – заместитель директора Агентства по противодействию коррупции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

М. Ясан – профессор юридического факультета Университета Балыкесир (Турция)

С. Маъмун – преподаватель Исламского государственного университета (Индонезия)

Ш. Асадов – профессор кафедры правовых основ государственного устройства и управления Академии государственной политики и управления при Президенте Республики Узбекистан, доктор юридических наук

И. Эргашев – начальник отдела контроля качества образования Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Ж. Нематов – профессор кафедры административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

М. Аминжонов – доцент кафедры организации контроля за исполнением законодательства Правоохранительной академии Республики Узбекистан, доктор юридических наук

М. Рахимов – доцент кафедры трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

И. Джураев – заведующий кафедрой суда, правоохранительных органов и адвокатуры Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

О. Нарзуллаев – профессор кафедры экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Ф. Махмудов – заместитель директора Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, доцент

М. Кодирова – доцент кафедры уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

И. Якубова – доцент кафедры права интеллектуальной собственности Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Мухамеджанов – профессор кафедры международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Ниязова – и. о. профессора кафедры узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат педагогических наук

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafaev, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, E. Sharipov

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.12.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 19,7.

Units: 100. Order: № 210.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD
EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Head of the Publishing Department of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

Y. Kanyazov – Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Candidate of Legal Sciences

J. Tashkulov – Head of the Department of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences, Doctor of Law, Professor

U. Tuxtasheva – Deputy Director of the Anti-Corruption Agency, Doctor of Law, Professor

M. Yasan – Professor of the Faculty of Law, Balikesir University (Turkey)

S. Ma'mun – Lecturer at Universitas Islam Negeri (Indonesia)

Sh. Asadov – Professor of the Department of Legal Foundations of State Structure and Administration of the Academy of Public Policy and Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

I. Ergashev – Head of the Department of Education Quality Control of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

J. Nematov – Professor of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

M. Aminjonova – Associate Professor of the Department of Organization of Control over the Execution of Legislation of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

M. Rahimov – Associate Professor of the Department of Labor Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

I. Djuraev – Head of the Department of Court, Law Enforcement Agencies and Advocacy of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

O. Narzullaev – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

F. Makhmudov – Deputy Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Doctor of Law, Associate Professor

M. Qodirova – Associate Professor of the Department of Criminal Procedure Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

I. Yakubova – Associate Professor of the Department of Intellectual Property Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Mukhamedjanov – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Niyazova – Acting Professor of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

11 HAYITOV SHERZOD RAXMATULLAYEVICH

Eksperimental huquqiy rejimlarni loyihalashtirish: nazariy-huquqiy tahlil

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI.
XALQARO XUSUSIY HUQUQ

19 MASKAYEVA NATALYA GENNADYEVNA

Polsha Respublikasining "Insofsiz raqobatga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonunida tegishli mazmun va belgilangan shakldagi xabarnoma taqdim etish talabi

35 ESHONQULOV JAVOXIR FAZLIDDINOVICH

Raqamli bozorda iqtisodiy konsentratsiya tushunchasi va uni huquqiy aniqlash muammolari

53 ALLAKULIYEV MIRJALOL DAVRONBEKOVICH

Raqamli platformalar operatorlarining foydalanuvchi kontenti uchun delikt javobgarligi

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

69 OTAMIRZAYEV OYBEK MURODULLO O'G'LI

Yerosti suvlari bilan bog'liq qonunchilikni takomillashtirish masalalari

77 RAXMATOVA DILAFRUZ IXTIYOR QIZI, SAYFULLAYEV FERUZ BOTIR O'G'LI

Elektron chiqindilarning huquqiy tushunchasi

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

90 KARAKETOVA DILNOZA YULDASHEVNA

Jinoyat subyektining jins bilan bog'liq fakultativ belgilari

99 NURMANOV XOLBEK RAHMATILLA O'G'LI

Jinoyat subyekti sifatida sun'iy intellekt javobgarligi masalasi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD
EKSPERTIZASI

108 DJURABAYEV RUSTAM TURABBAYEVICH

Jamoat xavfsizligini ta'minlashda qidirilayotgan jinoyatchilarni ushlashning taktik xususiyatlari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

119 INOYATOV NODIRBEK XAYITBOY O'G'LI

Sun'iy intellektning huquqiy maqomi masalasiga qiyosiy yondashuv: Yevropa Ittifoqi va O'zbekiston tajribasi

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

130 NOSIROVA MARJONA NEGMAT QIZI

Inson huquqlari sohasida nodavlat notijorat tashkilotlarining huquqiy va ijtimoiy faolligi

141 XUDAYBERDIYEVA MAFTUNA ZAFAR QIZI

Bolalar huquqlarining milliy va xalqaro huquqiy tizimdagi o'rni: O'zbekiston Respublikasi misolida nazariy-amaliy tahlil

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA’MINLASH.
PROBATSIIYA FAOLIYATI

153 **XO’JAMBERDIYEV FARRUX KOMILOVICH**

Fransiyaning jamoat xavfsizligini ta’minlash modeli: institutsional-huquqiy tahlil va O’zbekistonda
qo’llash istiqbollari

167 **AZIMOV HAKIMALI IMOMOVICH**

Konstitutsiya – inson qadri, huquq va erkinliklarining mustahkam huquqiy kafolati

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 ХАЙТОВ ШЕРЗОД РАХМАТУЛЛАЕВИЧ

Проектирование экспериментальных правовых режимов: теоретико-правовой анализ

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

19 МАСКАЕВА НАТАЛЬЯ ГЕННАДЬЕВНА

Требование о предоставлении уведомления соответствующего содержания и надлежащей формы в Законе Республики Польша «О борьбе с недобросовестной конкуренцией»

35 ЭШОНКУЛОВ ЖАВОХИР ФАЗЛИДДИНОВИЧ

Понятие экономической концентрации на цифровом рынке и проблемы её правового определения

53 АЛЛАКУЛИЕВ МИРЖАЛОЛ ДАВРОНБЕКОВИЧ

Деликтная ответственность операторов цифровых платформ за пользовательский контент

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

69 ОТАМИРЗАЕВ ОЙБЕК МУРОДУЛЛО УГЛИ

Проблемы совершенствования законодательства, связанного с подземными водами

77 РАХМАТОВА ДИЛАФРУЗ ИХТИЁР КИЗИ, САЙФУЛЛАЕВ ФЕРУЗ БОТИР УГЛИ

Юридическое понятие электронных отходов

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

90 КАРАКЕТОВА ДИЛНОЗА ЮЛДАШЕВНА

Факультативные признаки субъекта преступления, обусловленные полом

99 НУРМАНОВ ХОЛБЕК РАХМАТИЛЛА УГЛИ

Вопрос ответственности искусственного интеллекта как субъекта преступления

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

108 ДЖУРАБАЕВ РУСТАМ ТУРАББАЕВИЧ

Тактические особенности задержания разыскиваемых преступников при обеспечении общественной безопасности

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

119 ИНОЯТОВ НОДИРБЕК ХАЙИТБОЙ УГЛИ

Сравнительный подход к вопросу правового статуса искусственного интеллекта: опыт Европейского союза и Узбекистана

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

130 НОСИРОВА МАРЖОНА НЕГМАТ КИЗИ

Правовая и социальная активность негосударственных некоммерческих организаций в области прав человека

141 ХУДАЙБЕРДИЕВА МАФТУНА ЗАФАР КИЗИ

Роль прав детей в национальной и международной правовой системе: теоретико-практический анализ на примере Республики Узбекистан

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

153 **ХУЖАМБЕРДИЕВ ФАРРУХ КОМИЛОВИЧ**

Модель обеспечения общественной безопасности Франции: институционально-правовой анализ и
перспективы применения в Узбекистане

167 **АЗИМОВ ХАКИМАЛИ ИМОМОВИЧ**

Конституция – надёжная правовая гарантия достоинства человека, его прав и свобод

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 **HAYITOV SHERZOD RAKHMATULLAEVICH**

Designing of experimental legal regimes: theoretical and legal analysis

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

19 **MASKAEVA NATALYA GENNADYEVNA**

The requirement to submit a notification of appropriate content and subject form under the law of the Republic of Poland “on combating unfair competition”

35 **ESHONKULOV JAVOKHIR FAZLIDDINOVICH**

The concept of economic concentration in the digital market and the challenges of its legal definition

53 **ALLAKULIEV MIRJALOL DAVRONBEKOVICH**

Tort liability of digital platform operators for user content

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

69 **OTAMIRZAEV OYBEK MURODULLO UGLI**

Issues of improving legislation related to groundwater

77 **RAKHMATOVA DILAFRUZ IKHTIYOR KIZI, SAYFULLAEV FERUZ BOTIR UGLI**

The legal concept of electronic waste legal concept of electronic waste

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

90 **KARAKETOVA DILNOZA YULDASHEVNA**

Gender-related facultative characteristics of the crime subject

99 **NURMANOV KHOLBEK RAHMATILLA UGLI**

The issues of liability of artificial intelligence as a subject of crime

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

108 **DJURABAEV RUSTAM TURABBAEVICH**

Tactical features of apprehending wanted criminals in ensuring public safety

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

119 **INOYATOV NODIRBEK KHAYITBOY UGLI**

Comparative approach to the legal status of artificial intelligence: the experience of the European Union and Uzbekistan

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

130 **NOSIROVA MARJONA NEGMAT KIZI**

Legal and social activity of non-governmental non-profit organizations in the field of human rights

141 **KHUDAYBERDIYEVA MAFTUNA ZAFAR KIZI**

The role of children’s rights in national and international legal systems: a theoretical and practical analysis based on the example of the Republic of Uzbekistan

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

153 **KHUJAMBERDIYEV FARRUKH KOMILOVICH**

The model of ensuring public security in France: institutional-legal analysis and prospects for application in Uzbekistan

167 **AZIMOV HAKIMALI IMOMOVICH**

The Constitution – a strong legal guarantee of human dignity, rights, and freedoms

Kelib tushgan / Получено / Received: 20.10.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 10.12.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.12.2025

DOI: 10.51788/tsul.rols.2025.9.4./ALFH6833

UDC: 347(045)(575.1)

RAQAMLI PLATFORMALAR OPERATORLARINING FOYDALANUVCHI KONTENTI UCHUN DELIKT JAVOBGARLIGI

Allakuliyev Mirjalol Davronbekovich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0009-0009-3362-2643
e-mail: m.allakuliev@adliya.uz

Annotatsiya. Ushbu maqola zamonaviy delikt huquqining eng murakkab va dolzarb muammolaridan birini, ya'ni foydalanuvchilar tomonidan raqamli platformalarda joylashtirilgan zararli kontent uchun javobgarlikni taqsimlash muammosini o'rganadi. Muallif tuhmat, nafrat qo'zg'atish, intellektual mulk huquqlarining buzilishidan jabrlanganlarning huquqlarini himoya qilish zarurati bilan so'z erkinligini ta'minlash va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish imperativlari o'rtasidagi ziddiyatni tahlil qiladi. Shuningdek, muallif AQSh, Yevropa Ittifoqi, Buyuk Britaniya, Germaniya va boshqa yurisdiksiyalar qonunchiligini qiyosiy-huquqiy tahlil qilish asosida tartibga solishning uchta asosiy modelini ajratib ko'rsatadi: 230-bo'lim bo'yicha platformalarning keng immunitetining Amerika modeli, xabardor qilish va olib tashlash mexanizmi bilan javobgarlikdan ozod qilishning Yevropa modeli va differensial javobgarlikning Germaniya modeli. Tadqiqot O'zbekiston qonunchiligida raqamli platformalarning javobgarligini tartibga soluvchi maxsus normalarning tanqidiy mavjud emasligini aniqlaydi va O'zbekiston qonunchiligini modernizatsiya qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni taklif etadi.

Kalit so'zlar: raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, vositachilar javobgarligi, foydalanuvchi kontenti, onlayn diffamatsiya, kontent moderatsiyasi, fikr bildirish erkinligi, xabardor qilish va olib tashlash (notice and takedown), 230-bo'lim, Raqamli xizmatlar to'g'risidagi akt

ДЕЛИКТНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ОПЕРАТОРОВ ЦИФРОВЫХ ПЛАТФОРМ ЗА ПОЛЬЗОВАТЕЛЬСКИЙ КОНТЕНТ

Аллакулиев Миржалол Давронбекович,
самостоятельный соискатель
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В настоящей статье исследуется одна из наиболее сложных и актуальных проблем современного деликтного права – распределение ответственности за вредоносный контент, размещаемый пользователями на цифровых платформах. Автор анализирует противоречие между необходимостью защиты прав лиц, пострадавших от клеветы, разжигания ненависти и нарушений прав интеллектуальной собственности, с одной стороны, и императивами обеспечения свободы выражения мнений и развития цифровой экономики – с

другой. На основе сравнительно-правового анализа законодательства США, Европейского союза, Великобритании, Германии и иных юрисдикций автор выделяет три основные модели правового регулирования: американскую модель широкого иммунитета платформ в соответствии с разделом 230, европейскую модель освобождения от ответственности, основанную на механизме уведомления и удаления контента (notice and takedown), а также германскую модель дифференцированной ответственности. В ходе исследования установлено критическое отсутствие в законодательстве Республики Узбекистан специальных норм, регулирующих ответственность цифровых платформ, в связи с чем предложен комплекс мер по модернизации национального законодательства в данной сфере.

Ключевые слова: цифровые платформы, социальные сети, ответственность посредников, пользовательский контент, онлайн-диффамация, модерация контента, свобода выражения мнений, уведомление и удаление (notice and takedown), раздел 230, Акт о цифровых услугах

TORT LIABILITY OF DIGITAL PLATFORM OPERATORS FOR USER CONTENT

Allakuliev Mirjalol Davronbekovich,

Independent Researcher at Tashkent State University of Law

Abstract. This article examines one of the most complex and relevant problems of modern tort law, namely the distribution of responsibility for harmful content posted by users on digital platforms. The author analyzes the contradiction between the need to protect the rights of victims of defamation, hate speech, and intellectual property infringements, on the one hand, and the imperatives of safeguarding freedom of expression and fostering the development of the digital economy, on the other. Based on a comparative legal analysis of the legislation of the USA, the European Union, Great Britain, Germany, and other jurisdictions, the author identifies three main models of legal regulation: the American model of broad platform immunity in accordance with Section 230, the European model of exemption from liability based on the notification and removal of content (notice and takedown) mechanism, and the German model of differentiated liability. During the study, it was revealed that the legislation of the Republic of Uzbekistan critically lacks special norms regulating the responsibility of digital platforms, in connection with which a set of measures to modernize national legislation in this area was proposed.

Keywords: digital platforms, social networks, intermediary liability, user-generated content, online defamation, content moderation, freedom of expression, notice and takedown, Section 230, Digital Services Act

Kirish

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va Internet tarmog'ining keng qo'llanishi axborotni yaratish, tarqatish va iste'mol qilish usullarini tubdan o'zgartirdi, butun dunyo bo'ylab milliardlab odamlar uchun asosiy muloqot muhitiga aylangan raqamli platformalar ekotizimini vujudga keltirdi. Ijtimoiy tarmoqlar, videoxosting, onlayn-marketpleyslar, blog-platformalar, forumlar va foydalanuvchilar kontentiga asoslangan boshqa xizmatlar so'z erkinligi, fikr almashish, ijtimoiy o'zaro ta'sir va

iqtisodiy faoliyat uchun misli ko'rilmagan imkoniyatlar yaratdi (Benkler, 2006). Har bir internet foydalanuvchisi global auditoriyaga yetib boradigan noshirga aylanishi mumkin bo'lgan axborot ishlab chiqarish va tarqatishni demokratlashtirish ko'pchilik tomonidan so'z erkinligi va fikrlar xilma-xilligi g'oyalarini ro'yobga chiqaradigan raqamli asrning eng katta yutug'i sifatida baholanmoqda (Balkin, 2018). Biroq kontent yaratish va tarqatishning xuddi shu erkinligi uchinchi shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlariga zarar yetkazish xavfini keltirib

chiqaradi. Raqamli platformalar fuqarolar va tashkilotlarning sha'ni, qadr-qimmati va ishbilarmonlik obro'sini tugatuvchi diffamatsion materiallarni tarqatish, millatlararo va diniy nafratni qo'zg'atish, zo'ravonlik va terrorizmga chaqirish, bolalarga oid pornografiya va boshqa noqonuniy kontentni tarqatish, mualliflik huquqini buzish, iste'molchilarni chalg'ituvchi reklama va qalbaki mahsulotlarni sotish orqali aldash uchun ishlatiladi (Citron et al., 2011). Internet tomonidan taqdim etilgan anonimlik yoki psevdonimiya tajovuzkor va noqonuniy xatti-harakatlar uchun ijtimoiy va huquqiy to'siqlarni kamaytiradi, bu esa onlayn taqiqlash hodisasiga olib keladi (Suler, 2004).

Raqamli platformada zararli kontent e'lon qilinganda, javobgarlikni taqsimlash bo'yicha fundamental savol tug'iladi: platforma kontent muallifi bilan teng darajada javobgar bo'lishi kerakmi yoki u faqat foydalanuvchilari e'lon qilgan narsalar uchun javobgar bo'lmagan neytral texnik vositachimi? An'anaviy delikt huquqi birlamchi noshir, ya'ni nashr mazmunini nazorat qiluvchi va uning uchun to'liq javobgar bo'lgan shaxs hamda ikkilamchi tarqatuvchi, masalan, kitob do'koni yoki gazeta kioski o'rtasida aniq farqni ishlab chiqdi (Restatement (Second) of Torts § 581, 1977). Biroq raqamli platformalar ushbu toifalarning hech biriga teng ravishda mos kelmaydi.

Bir tomondan, platformalar kontentni mustaqil ravishda yaratmaydi, balki faqat foydalanuvchilarni joylashtirilishi uchun faqat texnik infratuzilmani ta'minlaydi, bu esa ularni passiv vositachilarga yaqinlashtiradi. Boshqa tomondan, zamonaviy platformalar kontentni saqlash va uzatishdan tashqari, moderatsiya mexanizmlari orqali uni faol ravishda saralaydi, tavsiya algoritmlari yordamida tarbiyalaydi, maqsadli reklama orqali monetizatsiya qiladi va ko'pincha foydalanuvchi nashrlarining sarlavhalari yoki tavsiflarini tahrirlaydi yoki sharhlaydi, ularga

faol nashriyotchilar xususiyatlarini beradi (Gillespie, 2018). Bundan tashqari, platformalar auditoriyani jalb qiladigan va reklama daromadlarini keltiradigan foydalanuvchi kontentidan bevosita iqtisodiy foyda oladi (Zuboff, 2019).

Raqamli platformalar javobgarligini huquqiy tartibga solish bir nechta raqobatdosh qadriyatlar va manfaatlar o'rtasida muvozanatni topishi kerak. Birinchidan, noqonuniy kontentdan zarar ko'rganlarning huquqlarini samarali himoya qilish zarur. Ikkinchidan, foydalanuvchilarning so'z erkinligini saqlab qolish va platformalar javobgarlik xavfidan qo'rqib, har qanday potensial bahsli kontentni bloklaydigan umumiy senzura rejimini yaratmaslik zarur (Balkin, 2014). Uchinchidan, raqamli iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishini ta'minlash va platformalarga, ayniqsa, kichik va o'rta platformalarga, milliardlab foydalanuvchi kontentini monitoring va nazorat qilish bo'yicha haddan tashqari yuk yuklamaslik zarur (Goldsmith & Wu, 2006).

O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi sha'ni, qadr-qimmati va ishbilarmonlik obro'sini tugatuvchi ma'lumotlarni tarqatish uchun delikt javobgarligi to'g'risida umumiy normalarni o'z ichiga oladi, ming yigirma birinchi moddada ma'naviy zararni, zarar yetkazuvchining aybi nisbatidan qat'i nazar, qoplashni belgilaydi. Biroq qonunchilik foydalanuvchilar tomonidan bunday ma'lumotlar tarqatiladigan vositachi sifatidagi raqamli platformalar javobgarligini tartibga soluvchi maxsus normalarga ega emas. Bu huquqiy noaniqlikni keltirib chiqaradi va platformalarga nashriyotchi sifatidagi javobgarlik to'g'risidagi umumiy normalarni qo'llash xavfini yaratadi, bu mamlakatda internet-sanoatining rivojlanishini tahdidli oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi O'zbekistonda raqamli platformalar javobgarligini tartibga solishning muvozanatli yondashuvini ishlab chiqish zarurati bilan bog'liq

bo'lib, u xalqaro tajriba va eng yaxshi amaliyotlarni, shuningdek, milliy huquqiy tartib, madaniy an'analar va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning strategik maqsadlarini hisobga oladi. Ishning maqsadi foydalanuvchi kontenti uchun platformalar javobgarligi muammolarini kompleks tahlil qilish, rivojlangan yurisdiksiyalarda qo'llanadigan huquqiy tartibga solishning turli modellarini o'rganish va fuqarolar huquqlarini samarali himoya qiluvchi, so'z erkinligini saqlovchi va raqamli texnologiyalarning innovatsion rivojlanishi uchun rag'batlar yaratuvchi huquqiy muhitni yaratishda O'zbekiston qonunchiligini modernizatsiya qilish bo'yicha aniq takliflarni ishlab chiqishdir.

Metodlar

Javobgarlik masalalarini tahlil qilishdan oldin, raqamli platformalarning heterojenligini va ularning funksional xususiyatlari, kontent ustidan nazorat darajasi va biznes-modellaridagi farqlarini tan olish zarur, bu differensiallashgan huquqiy tartibga solish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Raqamli platformalar umumiy atamasi ostida passiv xosting-provayderlardan tortib, foydalanuvchi kontentini faol kuratorlik qiluvchi, reytinglashtiruvchi va monetizatsiya qiluvchi yuqori integratsiyalashgan ijtimoiy tarmoqlargacha g'oyat xilma-xil xizmatlar birlashtirilgan (Keller, 2019).

Spektrning bir uchida veb-saytlar xosting, bulutli saqlash yoki tarmoq aloqasi provayderlari kabi asosiy texnik infratuzilma provayderlari joylashgan bo'lib, ular kontent mazmunini nazorat qilmasdan avtomatik uzatish yoki vaqtinchalik keshlashni amalga oshiradilar. Bu xizmatlar telefon tarmog'i yoki pochta xizmatiga o'xshash neytral aloqa kanallari sifatida ishlaydi va ular kontentning noqonuniy tabiati haqida bilmasalar va mexanik ravishda harakat qilsalar, ular orqali uzatiladigan kontent uchun ularning javobgarligi an'anaviy ravishda istisno etiladi (European Parliament & Council of the EU, 2000).

Spektrning qarama-qarshi uchida yuqori tahririyat nazoratiga ega platformalar joylashgan bo'lib, ular foydalanuvchilar tomonidan joylashtirilgan kontentni faol ravishda tanlab, kuratorlik qiladi va tahrir qiladi, batafsil tahririyat siyosatlarini qo'llaydi, nashr oldidan kontentni tekshirish uchun professional moderatorlarni yollaydi va aslida o'z axborot mahsulotini yaratish uchun foydalanuvchi kontentidan xomashyo sifatida foydalanadigan an'anaviy nashriyotchilar sifatida ishlaydi. Bunday platformalar uchun javobgarlikdan ozod qilish argumentlari ancha zaifdir va ular an'anaviy media javobgarligiga o'xshash javobgarlikni o'z zimmlariga olishlari kerak (Tushnet, 2008).

Bu qutblar o'rtasida minimal moderatsiyaga ega forumlar va e'lonlar taxtalari, kontentni yaratish uchun foydalanuvchilarga vositalar taqdim etadigan, lekin shikoyatlar olguncha uning mazmunini nazorat qilmaydigan blog-platformalar, foydalanuvchi shikoyatlari bo'yicha reaktiv kontentni o'chirish bilan birgalikda avtomatlashtirilgan moderatsiya tizimlaridan foydalanadigan ijtimoiy tarmoqlar, noqonuniy kontentni aniqlash uchun algoritmik tizimlarni qo'llaydigan videoxostinglar, sotuvchilar va tovarlarning qonuniyligini tekshiradigan onlayn-marketpleyslarni o'z ichiga olgan juda xilma-xil oraliq shakllar mavjud (Matias, 2019). Bu toifalarning har biri uchun platformaning kontent ustidan nazorat darajasini va uning noqonuniy materiallarning nashr etilishining oldini olish qobiliyatini aks ettiruvchi turli javobgarlik rejimlari asoslanishi mumkin.

Differensiallashning tanqidiy muhim omili joylashtirilayotgan kontent tabiati va u bilan bog'liq xatarlardir. Forumdagi matnli xabarlarini e'lon qilish bolalarga oid pornografiya yoki ekstremistik materiallarni o'z ichiga olishi mumkin bo'lgan videokontent joylashtirishdan yoki qalbaki, yoki xavfli bo'lishi mumkin bo'lgan tovarlarni marketpleysda sotishdan boshqa xatarlarni keltirib chiqaradi va boshqa nazorat choralarini talab

qiladi. Shunga mos ravishda, huquqiy tartibga solish yuqori xavfli kontent toifalariga ixtisoslashgan platformalar uchun monitoring va nazorat bo'yicha qattiqroq majburiyatlar belgilashi, umumiy kommunikatsion platformalar uchun esa liberal tartibni saqlab qolishi mumkin (Helberger et al., 2018).

Yana bir muhim omil platformaning hajmi va kontent nazorat tizimlarini joriy etish bo'yicha uning texnik va moliyaviy imkoniyatlaridir. Facebook, YouTube yoki Amazon kabi milliardlab dollar daromad va minglab xodimga ega bo'lgan yirik global platformalar noqonuniy materiallarni aniqlash uchun sun'iy intellektni qo'llash va bahsli kontentni tekshirish uchun moderatorlar armiyasini yollashni o'z ichiga olgan murakkab avtomatlashtirilgan va qo'lda moderatsiya tizimlarini yaratish uchun resurslarga ega (Roberts, 2019). Aksincha, kichik va o'rta platformalar, startaplar va notijorat xizmatlar o'xshash tizimlarni joriy etish uchun moliyaviy va texnik imkoniyatlarga ega bo'lmasligi mumkin va ularga bir xil majburiyatlarni yuklash ularning bozordan tashlanishiga va raqamli ekotizimning bir necha gigantlar qo'lida mustahkamlanishiga olib kelishi mumkin (Bridy, 2018).

Natijalar

Bu mulohazalar barcha platformalar uchun asosiy majburiyatlarni belgilovchi, lekin yirik platformalar, yuqori xavfli kontent ixtisoslashtirilgan platformalar va yuqori tahririyat nazoratiga ega platformalar uchun kuchaytirilgan talablarni nazarda tutuvchi differensiallashgan tartibga solish zarurligini asoslaydi. Bunday yondashuv Yevropa Ittifoqi tomonidan yaqinda qabul qilingan Raqamli xizmatlar to'g'risidagi aktda amalga oshirilgan bo'lib, u platformaning hajmi va roliga qarab darajalangan majburiyatlar tizimini joriy etadi (European Parliament & Council of the European Union, 2022).

Amerika Qo'shma Shtatlari tarixan raqamli platformalar javobgarligini tartibga solishning eng liberal yondashuvini tanladi, ming

to'qqiz yuz to'qson oltinchi yildagi Kommunikatsiyalarda odob to'g'risidagi Qonunning ikki yuz o'ttizinchi bo'limida foydalanuvchilar tomonidan joylashtirilgan kontent uchun interaktiv kompyuter xizmatlarining keng immunitetini mustahkamladi (Communications Decency Act, 47 U.S.C. § 230, 1996). Ikki yuz o'ttizinchi bo'lim ikkita asosiy qoidani belgilaydi: birinchidan, interaktiv kompyuter xizmati provayderi yoki foydalanuvchisi boshqa axborot kontenti provayderi tomonidan taqdim etilgan har qanday axborotning noshiri yoki ma'ruzachisi sifatida ko'rib chiqilmasligi kerak; ikkinchidan, hech qanday provayder yoki interaktiv kompyuter xizmati foydalanuvchisi provayder yoki foydalanuvchi nopok, haddan tashqari zo'ravon, ta'qib qiluvchi yoki boshqa yo'l bilan nomaqbul deb hisoblagan materialga kirishni cheklash yoki mavjudligini cheklash bo'yicha har qanday ixtiyoriy vijdonan harakat asosida javobgar bo'lmasligi kerak (United States Congress, 1996).

Bu qoidalar internet platformalari uchun juda keng immunitetni yaratdi, ularni platformada joylashtirilgan uchinchi shaxslarning kontentiga asoslangan fuqarolik da'volaridan, shu jumladan, diffamatsiya, shaxsiy hayotga bostirib kirish, hissiy stress yetkazish, oshkoralik huquqini buzish va boshqa ko'plab deliktlar to'g'risidagi da'volardan himoya qildi (Zeran v. America Online, Inc., 1997). Amerika sudlari ikki yuz o'ttizinchi bo'limni juda keng talqin qildi, hatto platforma kontentni tashkil etish yoki strukturalash, foydalanuvchilar tomonidan taqdim etilgan sarlavhalar yoki tavsiflarni tahrirlash yoki noqonuniy kontentdan bevosita tijorat foydasi olishda faol rol o'ynagan hollarda ham immunitetni qo'lladilar (Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com, LLC, 2008).

Bunday keng immunitetning asoslashi internetdagi so'z erkinligini himoya qilish va innovatsion onlayn-xizmatlarning rivojlanishini rag'batlantirish zarurati edi. Qonunchilarning ta'kidlashlariga ko'ra, agar

platformalar barcha foydalanuvchi kontenti uchun javobgar bo'lsalar, ular yo barcha nashrlarning oldindan umumiy senzurasini amalga oshirishga majbur bo'lishadi, bu interaktiv xizmatlarning hozirgi ko'rinishda ishlashini imkonsiz qiladi, yoki har qanday nazorat urinishlari tahririyat javobgarligini o'z zimmalariga olish deb talqin etilishidan xavotirlangan holda kontentni moderatsiya qilishdan butunlay voz kechishlari kerak edi (Lemley & Volokh, 2018). Ikki yuz o'ttizinchi bo'lim bu dilemmani hal qildi, platformalarga immunitetni yo'qotish xavfisiz nomaqbul kontentni moderatsiya qilish imkoniyatini kafolatladi, shuningdek, bu bilan ularni noqonuniy yoki zararli materialni ixtiyoriy ravishda olib tashlashga rag'batlantirdi.

Platformalar immunitetining Amerika modeli AQSh internet-sanoatining shakllanishida va Amerika texnologiya kompaniyalarining global yetakchilariga aylanishida muhim rol o'ynadi. Ommaviy da'volar xavfidan himoyalangan platformalar foydalanuvchilar kontentining yangi formatlarini sinab ko'rishi, o'z xizmatlarini milliardlab foydalanuvchilarga kengaytirishi va har bir ehtimoliy noqonuniy nashr uchun halokatli sud jarayonlaridan qo'rqmasdan innovatsion biznes modellarini yaratishlari mumkin edi (Kosseff, 2019). Ikki yuz o'ttizinchi bo'lim tarafdorlarining erkin va ochiq internetning asosi bo'lib, uning bekor qilinishi yoki sezilarli darajada cheklanishi raqamli makonni qat'iy nazorat qilnadigan muhitga aylantirish va javobgarlik xavfini o'z zimmasiga olishga qodir bo'lgan bir nechta yirik platformalarning hukmronligiga olib keladi (Ruane, 2021).

Biroq keyingi yillarda 230-bo'lim turli mafkuraviy pozitsiyalardan turib qattiq tanqidga uchramoqda. Konservativ tanqidchilar asosiy texnologik platformalarning o'ng qanot qarashlarini senzura qilishda va moderatsiya qoidalarini tanlab qo'llashda ayblab, immunitet platformalarning siyosiy betaraflik va so'z erkinligi tamoyillariga rioya qilish shartiga bog'liq bo'lishi kerakli-

gini ta'kidlaydilar (Ammori, 2014). Liberal tanqidchilar platformalarning dezinformatsiya, nafrat qo'zg'atish, ta'qib va boshqa zararli kontent bilan kurashish bo'yicha harakatlarining yetarli emasligini, keng immunitet mas'uliyatli moderatsiya uchun rag'batlarni yo'q qilishi va platformalarga zararli kontentga qarshi kurashish bo'yicha sa'y-harakatlarining yetarli emasligini hamda keng immunitet mas'uliyatli moderatsiya uchun rag'batlarni yo'q qiladi va platformalarga tegishli xavflarni o'z zimmasiga olmagan holda zararli kontentdan foyda olish imkonini beradi, deb ta'kidlaydilar (Citron & Wittes, 2017).

Onlayn diffamatsiya, ta'qib va boshqa huquqbuzarliklardan jabrlanganlar kompensatsiya olishning amaliy imkoniyati yo'qligiga duch kelmoqdalar, chunki zararli kontentning anonim yoki taxallusli mualliflari ko'pincha noma'lum yoki to'lovga layoqatsiz bo'lib, zararni qoplash uchun yetarli resurslarga ega yagona subyektlar bo'lgan platformalar mutlaq immunitet bilan himoyalangan (Citron, 2009). Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, onlayn ta'qib va diffamatsiya jabrlanuvchilarning ruhiy salomatligi, martabasi va shaxsiy hayotiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi, ammo huquqiy tizim ularni zaif qilib qo'yadi va raqamli aloqaning barcha xavflarini potensial jabrlanuvchilarga yuklaydi (Duggan, 2017).

Ushbu tanqidga javoban Amerika Kongressida 230-bo'limni isloh qilish yoki bekor qilish to'g'risida bir necha marta qonun loyihalari taqdim etildi, ammo islohot yo'nalishi bo'yicha konsensus yo'q. Takliflar daxlsizlikni to'liq bekor qilishdan tortib, uni platformalar tomonidan kontent moderatsiyasida shaffoflik va adolatlikning ma'lum standartlariga bog'lash, noqonuniy kontentning ayrim toifalari uchun istisnalar yaratish va platformaning hajmiga qarab tabaqalashtirilgan rejimni joriy etishgacha farq qiladi (Blumenthal & Hawley, 2022). Ikki ming yigirma beshinchi yil holatiga ko'ra

230-bo'limning keng ko'lamli islohoti qabul qilinmadi va platformalarning Amerika keng immunitet modeli saqlanib qolmoqda, garchi uning kelajagi qizg'in siyosiy munozaralar mavzusi bo'lib qolmoqda.

Yevropa Ittifoqi raqamli platformalarning javobgarligini tartibga solishning mutlaq immunitetga emas, balki ma'lum protsessual talablarga rioya qilish sharti bilan shartli ozod qilishga asoslangan boshqa yo'lini tanladi. Ikki mingdan elektron tijorat bo'yicha Direktiva uchta vositachilarning uchta toifasi uchun cheklangan javobgarlik rejimini o'rnatdi: oddiy ma'lumotlar uzatish provayderlari, kesh-provayderlar va xosting provayderlari (Europen Parliament & Council of the EU, 2000). Raqamli platformalar uchun eng dolzarb toifa bu xosting provayderlari, ya'ni foydalanuvchilar tomonidan taqdim etilgan axborotni saqlovchi xizmatlardir.

Direktivaning o'n to'rtinchi moddasiga muvofiq, xosting provayderi agar u noqonuniy faoliyat yoki axborot to'g'risida faktik ma'lumotga ega bo'lmasa va zararni qoplash to'g'risidagi da'volarda noqonuniy faoliyat yoki axborot oshkor qilingan faktlar yoki holatlardan bexabar bo'lsa, yoki bunday ma'lumotni olgach, axborotni o'chirish yoki unga kirishni imkonsiz qilish uchun tezkorlik bilan harakat qilgan bo'lsa, saqlangan axborot uchun javobgar bo'lmaydi (Europen Parliament & Council of the EU, 2000). Bu xabardor qilish va olib tashlash deb nomlanuvchi rejimni yaratadi, unda platforma noqonuniy kontent haqida bilmagan bo'lsa, lekin noqonuniyligi haqida bildirishnomani olgandan so'ng uni o'chirib tashlashi shart bo'lsa, javobgarlikdan ozod qilinadi.

Direktivada, shuningdek, a'zo-davlatlar provayderlarga ular tomonidan uzatiladigan yoki saqlanadigan ma'lumotlarni nazorat qilish yoki noqonuniy faoliyatdan dalolat beruvchi faktlar yoki holatlarni faol ravishda izlash bo'yicha umumiy majburiyat yuklamasligi belgilangan (Europen Parliament & Council of the EU, 2000). Umumiy monitoring maj-

buriyatlarining ushbu taqiqi platformalarni milliardlab foydalanuvchilarning kontentini tekshirishdek og'ir yukdan himoya qilishga va platformalarga texnologik betaraflikni saqlab qolgan holda passiv vositachi sifatida harakat qilish imkonini berishga qaratilgan.

Javobgarlikdan shartli ozod qilishning Yevropa modeli mutlaq daxlsizlikka amerikacha yondashuv va noshirlar javobgarligi bo'yicha an'anaviy me'yorlar o'rtasidagi murosas hisoblanadi. Bir tomondan, u platformalar nashrdan oldin foydalanuvchilarning barcha kontentini amalda nazorat qila olmasligini va foydalanuvchilar tomonidan joylashtirilgan barcha noqonuniy materiallar uchun avtomatik ravishda javobgar emasligini tan oladi. Boshqa tomondan, u platformalar noqonuniy kontent haqidagi xabarlariga tezkor javob berish bo'yicha muayyan majburiyatlarga ega ekanligini va ularga ma'lum bo'lgan aniq qoidabuzarliklarni to'liq e'tiborsiz qoldira olmasligini belgilaydi (Edwards, 2011).

Biroq Direktivani amalda qo'llash bir qator jiddiy muammolarni yuzaga chiqardi. Birinchidan, mazmunning noqonuniyligi to'g'risidagi faktik bilim tushunchasi noaniq bo'lib qolmoqda va turli a'zo-davlatlar va sudlar tomonidan turlicha talqin qilinmoqda. Ba'zi yurisdiksiyalar faqat kontentning mavjudligi haqida xabar berishni, boshqalari uning noqonuniyligini batafsil asoslashni, uchinchilari esa noqonuniylik to'g'risidagi sud qarorini talab qiladi (Peguera, 2009). Ikkinchidan, kontentni tezda o'chirishni tashkil etadigan yagona standartlar mavjud emas va platformalar shikoyatlarga javob berishni kechiktirishi mumkin, bu esa rasmiy javobgarlikdan qochadi (Urban & Quilter, 2006). Uchinchidan, xabardor qilish va olib tashlash mexanizmi suiiste'mol qilish xavfini keltirib chiqaradi, bunda shikoyatchilar qonuniy kontentni olib tashlash uchun asossiz so'rovlar yuboradilar va platformalar javobgarlikdan qo'rqib, shikoyatning asosililigini tekshirmasdan bahsli materialni olib tashlaydilar (Laidlaw, 2010).

Mazkur muammolar va raqamli ekotizim evolyutsiyasiga javoban Yevropa Ittifoqi ikki ming yigirma ikkinchi yilda Elektron tijorat to'g'risidagi Direktiva bilan o'rnatilgan rejimni modernizatsiya qiluvchi va kengaytiruvchi Raqamli xizmatlar to'g'risidagi aktni qabul qildi (European Parliament & Council of the European Union, 2022). Aktda vositachilar uchun shartli ozod qilishning asosiy prinsipi saqlanib qolgan, biroq platformalarning protsessual majburiyatlari batafsil bayon etilgan va platformaning hajmi va roliga qarab differensiallashtirilgan rejim joriy etilgan.

Raqamli xizmatlar to'g'risidagi akt xabarnoma va kontentni o'chirish tartibiga batafsil talablarni belgilaydi, jumladan, xabarnomada noqonuniy kontentning aniq joylashuvi, uning noqonuniyligini asoslash, ariza beruvchining aloqa ma'lumotlarini ko'rsatish va ma'lumotlarning to'g'riligi haqida vijdonan bayonot berish majburiyatlarini o'z ichiga oladi (European Parliament & Council of the European Union, 2022). Platformalar aniq va foydalanish mumkin bo'lgan xabardor qilish tartiblarini ta'minlashi va ularni ortiqcha kechiktirmasdan qayta ishlashi kerak. Kontentlari o'chirilgan foydalanuvchilar o'chirish sabablari ko'rsatilgan xabarnoma olishlari va platformaning qarori ustidan shikoyat qilish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak (European Parliament & Council of the European Union, 2022).

Yevropa Ittifoqida qirq besh milliondan ortiq foydalanuvchini qamrab olgan yirik platformalar uchun qonun kuchaytirilgan majburiyatlarni belgilaydi, xususan, ularning xizmatlari tomonidan yaratilgan tizimli xavflarni, shu jumladan, noqonuniy kontentni tarqatish, asosiy huquqlarga salbiy ta'sir va ularning xizmatlarini manipulyatsiya qilishni har yili baholash zarurligini ta'kidlaydi (European Parliament & Council of the European Union, 2022).

Platformalar aniqlangan xavflarni kamaytirish uchun oqilona, muvozanatli va samarali choralarni ko'rish kerak, bu interfeys

dizaynini, tavsiya algoritmlarini, foydalanish shartlarini va kontentni moderatsiya qilish talablarini moslashtirishni o'z ichiga olishi mumkin (European Parliament & Council of the European Union, 2022). Juda katta platformalar, shuningdek, reyting va tavsiya algoritmlarining shaffofligini ta'minlashi, foydalanuvchilarga profillashtirishga asoslanmagan muqobil reyting tizimlarini tanlash imkonini berishi va tadqiqotchilarga tizimli xavflarni o'rganish uchun tadqiqotchilarga ma'lum ma'lumotlarga kirishni ta'minlashi kerak (European Parliament & Council of the European Union, 2022).

Raqamli xizmatlar to'g'risidagi akt bugungi kunga qadar raqamli platformalarning javobgarligini har tomonlama tartibga solish, jabrlanuvchilarning huquqlarini himoya qilish, so'z erkinligini saqlash va platformalarning shaffofligi va hisobdorligini ta'minlash o'rtasidagi muvozanatni saqlashga qaratilgan eng katta urinish bo'lib qolmoqda. Biroq yangi rejimning samaradorligi amalga oshirish va huquqni qo'llash sifatiga, shuningdek, nazorat qiluvchi organlarning tezkor texnologik o'zgarishlarga moslashish qobiliyatiga bog'liq bo'ladi (Kuczerawy, 2023).

Germaniya 2017-yilda NetzDG deb nomlanuvchi Ijtimoiy tarmoqlarda ijro standartlari to'g'risidagi qonunni qabul qilib, noqonuniy kontentga qarshi kurashish uchun platformalarga qat'iyroq talablar qo'yishda Yevropa mamlakatlari orasida yetakchi rol o'ynadi (Network Enforcement Act, 2017). Qonun, ayniqsa, migratsiya inqirozi va o'ng qanot populizmining o'sishi sharoitida ijtimoiy tarmoqlarda nafratli nutq, tuhmat va boshqa noqonuniy kontent tarqalishi ko'lamidan xavotirlar, shuningdek, platformalar tomonidan ixtiyoriy kontentni moderatsiya qilish choralarining samarasizligi sababli qabul qilindi (Heldt, 2019).

NetzDG Germaniyada ikki milliondan ortiq foydalanuvchi ro'yxatdan o'tgan ijtimoiy tarmoqlarga murojaat qiladi va aniq noqonuniy kontentni o'chirish uchun qat'iy

muddatlarni belgilaydi. Platformalar shikoyat olingan kundan boshlab yigirma to'rt soat ichida aniq noqonuniy kontentni va yetti kun ichida boshqa noqonuniy kontentni o'chirib tashlashi yoki bloklashi shart (Network Enforcement Act, 2017). Bolalar pornografiyasi yoki zo'ravonlikka oid to'g'ridan to'g'ri tahdidlar kabi qo'shimcha tekshiruv yoki huquqiy baholashni talab qilmaydigan kontent ochiqdan ochiq noqonuniy hisoblanadi. Boshqa potensial noqonuniy kontent uchun platforma belgilangan muddatda huquqiy baholash o'tkazishi kerak.

Qonunda noqonuniy kontentni olib tashlash majburiyatlariga muntazam ravishda rioya qilmaslik, ayniqsa, jiddiy qoidabuzarliklar uchun ellik million yevrogacha yetadigan sezilarli ma'muriy jarimalar ko'zda tutilgan (Network Enforcement Act, 2017). Bundan tashqari, platformalar shaffoflik bo'yicha yarim yillik hisobotlarni, jumladan, kelib tushgan shikoyatlar soni, ularni ko'rib chiqish muddatlari, o'chirilgan kontent miqdori va qaror qabul qilish tartib-qoidalarini e'lon qilishlari shart (Federal Republic of Germany, 2017). Platformalar, shuningdek, foydalanuvchilar uchun shikoyatlarni yuborishning samarali tartiblarini yaratishi, rasmiy so'rovlarni qabul qilish uchun Germaniyadagi aloqada bo'lgan shaxsni tayinlashi va kontentni o'chirish to'g'risidagi qarorlar ustidan shikoyat qilish imkoniyatini ta'minlashi kerak.

NetzDG Germaniyada ham, xalqaro miqyosda ham qizg'in munozaralarga sabab bo'ldi. Qonun tarafdorlarining ta'kidlashicha, u platformalarni yanada mas'uliyatli kontentni mo'tadillashtirishga samarali undaydi va foydalanuvchilarni qonun qabul qilinishidan oldin deyarli jazosiz tarqalgan nafratli nutq va boshqa zararli kontentdan himoya qiladi (Schwemer, 2018). Shaffoflik hisoboti ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, qonun kuchga kirgandan so'ng platformalar noqonuniy kontentni olib tashlash hajmini sezilarli darajada oshirdi, bu esa uning belgilangan

maqsadlarga erishishdagi samaradorligini ko'rsatadi (Echikson & Knodt, 2018).

Qonun tanqidchilari haddan tashqari senzura xavfini ta'kidlab, platformalar jarimalardan qo'rqib, bahsli kontentni uning qonuniyligini sinchkovlik bilan tekshirmasdan o'chirib tashlashini, bu esa qonuniy so'z erkinligining bostirilishiga olib kelishini ta'kidlaydilar (Cole et al., 2020). Kontentni o'chirish to'g'risida qaror qabul qilishning qisqa muddatlari murakkab vaziyatlarni to'liq huquqiy baholashga imkon bermaydi, ayniqsa, satira, parodiya, tanqid kontekstida noqonuniy bayonotlarni keltirish yoki boshqa kontekstual ifoda shakllari haqida gap ketganda (Schulz, 2018). Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, NetzDG bo'yicha platformalari tomonidan o'chirilgan kontentning katta qismi qonuniy bo'lishi mumkin, lekin platformalar har qanday potensial bahsli materialni bloklashni va ehtiyot choralarini ko'rishni Afzal ko'radi (Eifert, 2020).

Bundan tashqari, NetzDG kontentning qonuniyligini aniqlash funksiyalarini xususiy kompaniyalarga topshirib, xususiy kontentni moderatsiya qilish va davlat senzurasini o'rtasidagi chegarani yo'q qilgani uchun tanqid qilingan (Saurwein et al., 2015). Platformalar davlat sanksiyalari tahdidi ostida kontentni o'chirib tashlasa, bu ularni aslida davlat senzurasini agentlariga aylantiradi, bu esa so'z erkinligi va qonun ustuvorligi nuqtayi nazaridan xavotirlarni keltirib chiqaradi. Iboralarning qonuniyligi to'g'risidagi qarorlar moliyaviy sanksiyalar bosimi ostida korporativ moderatorlar tomonidan emas, balki mustaqil sudlar tomonidan belgilangan qonuniy tartib-qoidalar asosida qabul qilinishi kerak (Klonick, 2018).

Ushbu tanqidlarga qaramay, Germaniya yondashuvi boshqa mamlakatlardagi tartibga solish tashabbuslariga ta'sir ko'rsatdi va NetzDG elementlari Fransiya, Avstriya, Singapur va boshqa bir qator yurisdiksiyalar qonunchiligiga kiritildi (Suzor et al., 2018). Yevropa Raqamli xizmatlar to'g'risidagi akti

ham NetzDG ba'zi g'oyalarini o'z ichiga oldi, garchi foydalanuvchilarning protsessual huquqlari uchun ko'proq kafolatlar bilan muvozanatli shaklda bo'lsa ham (Gorwa et al., 2020).

Milliardlab foydalanuvchilar har kuni yuz millionlab kontentni nashr etadigan zamonaviy raqamli platformalar ko'lamida barcha kontentni qo'lda moderatsiya qilishni texnik jihatdan imkonsiz va iqtisodiy jihatdan samarasiz qiladi. Bunga javoban platformalar sun'iy intellekt va mashinali o'rganish texnologiyalariga asoslangan avtomatlashtirilgan kontent moderatsiya tizimlarini keng joriy etmoqda (Gorwa et al., 2020). Ushbu tizimlar bolalar pornografiyasi, ekstremistik materiallar, nafrat qo'zg'atish, grafik zo'ravonlik yoki spam kabi potensial noqonuniy yoki qoidalarni buzadigan kontentni avtomatik ravishda aniqlash uchun matn va tasvirlarni tasniflash algoritmlaridan foydalanadi (Gillespie, 2020).

Avtomatlashtirilgan moderatsiya tezligi va masshtabliligi jihatidan aniq afzalliklarga ega. Algoritmlar real vaqt rejimida juda katta miqdordagi kontentni qayta ishlashi, boshqa foydalanuvchilar tomonidan ko'rilishidan oldin moderatsiya qilish imkonsiz bo'lgan qoidabuzarliklarni aniqlashi va bloklashi mumkin. Mashinali o'rganish tizimlari millionlab noqonuniy kontent namunalari o'rganishi, inson moderatoriga ko'rinmaydigan qonuniyatlar va qoidabuzarlik belgilarini aniqlashi mumkin (Seering et al., 2019). Avtomatlashtirish, shuningdek, moderatorlarni zo'ravonlik yoki bolalarga nisbatan shafqatsiz munosabat tasvirlari kabi travmatik kontentni ko'rish zaruriyatidan himoya qiladi, bu tijorat moderatorlari uchun jiddiy ruhiy salomatlik muammosi hisoblanadi (Newton, 2019).

Biroq avtomatlashtirilgan moderatsiya aniqlik, adolat va shaffoflik bo'yicha jiddiy muammolarini keltirib chiqaradi. Kontentni tasniflash algoritmlari, ayniqsa, mashina o'rganishiga asoslangan algoritmlar muqar-

rar ravishda xatolarga yo'l qo'yadi, qonuniy kontent xato tufayli korrupsiyalashgan deb tasniflanganida noto'g'ri ijobiy, noqonuniy kontent aniqlanmaganida esa noto'g'ri salbiy bo'ladi (Buolamwini & Gebru, 2018). Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hatto eng ilg'or tizimlar ham, ayniqsa, satira, kinoya, iqtibos, qayta talqin qilish yoki muloqotning madaniy o'ziga xos shakllari kabi kontekstual ifoda shakllari uchun sezilarli xatolarga yo'l qo'yadi (Sap et al., 2019).

Ayniqsa, noto'g'ri ijobiy tasniflash xatolari qonuniy kontentning o'chirilishi yoki bloklanishiga va so'z erkinligining bostirilishiga olib keladi. Noqonuniy kontentning ayrim holatlarida o'qitilgan avtomatlashtirilgan tizimlar qoidabuzarlik belgilarini haddan tashqari umumlashtirishi va noqonuniy kontent bilan bir xil kalit so'zlar, vizual dizayn elementlari yoki naqshlarni o'z ichiga olgan keng ko'lamli huquqiy bayonotlarni bloklashi mumkin (Crawford & Paglen, 2019). Masalan, irqchilik bayonotlarini o'chirib tashlash uchun o'qitilgan tizimlar irqchilik haqidagi munozaralarni, ularning tanqidi kontekstida irqchilik bayonotlarini yoki o'zini identifikatsiya qiluvchi yoki sigmatizatsiya qiluvchi atamalarni qayta ko'rib chiqish uchun munozarali lug'atdan foydalanadigan ozchilik a'zolarining bayonotlarini keltirish orqali to'sib qo'yishi mumkin (Davidson et al., 2019).

Avtomatlashtirilgan moderatsiya tizimlarining shaffof emasligi muammoni yanada kuchaytiradi. Platformalar moderatsiya algoritmlarini tijorat siri deb hisoblaydilar va ularning ishlash tafsilotlarini oshkor qilmaydilar, buni aniqlash tizimlarini chetlab o'tishga harakat qilayotgan jinoyatchilar tomonidan manipulyatsiyaning oldini olish zarurati bilan asoslaydilar (Ananny & Crawford, 2018). Biroq bu shaffoflikning yetishmasligi avtomatlashtirilgan qarorlarning adolatlilik va aniqligini tekshirish, tizimli xurofotlar va kamsituvchi qonuniyatlarni aniqlash va noto'g'ri blokirovka haqida shikoyat qilish

imkonini deyarli yo'qqa chiqaradi (Diakopoulos, 2016). Kontent avtomatlashtirilgan tizim tomonidan o'chirilgan foydalanuvchilar ko'pincha kontentning qoidabuzarlik sifatida tasniflanishiga olib kelgan aniq sabablar va omillarni tushuntirmasdan, faqat platforma qoidalarining buzilishi to'g'risida standart xabarnoma oladilar.

Bundan tashqari, avtomatlashtirilgan tizimlar, agar ular kamsituvchi amaliyotlarni aks ettiruvchi tarixiy ma'lumotlarga o'rgatilgan bo'lsa, mavjud ijtimoiy xurofotlarni takrorlashi va mustahkamlashi mumkin (Noble, 2018). Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kontentni moderatsiya qilish algoritmlari ma'lum bir demografik guruhlar, etnik ozchiliklar yoki siyosiy qarashlar vakillari tomonidan yaratilgan kontentni muntazam ravishda tez-tez bloklashi mumkin, bu esa ta'lim ma'lumotlarida mavjud bo'lgan yoki algoritmi ishlab chiqish jarayonida kodlangan takroriy xurofotlarni keltirib chiqaradi (Flew et al., 2019). Bunday algoritmik diskriminatsiya raqamli jamoat maydoniga teng kirish va fikrlar xilma-xilligi uchun jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Avtomatlashtirilgan kontent moderatsiyasini tartibga solish kontent hajmini qayta ishlashni avtomatlashtirishning texnologik zarurligini tan olish va haddan tashqari senzura va kamsitishdan yetarli darajada himoya qilishni ta'minlash o'rtasidagi muvozanatni talab qiladi. Yevropa Raqamli xizmatlar to'g'risidagi akti bu yo'nalishda qadam tashladi va platformalardan foydalanuvchilarga kontentni moderatsiya qilish qarorlariga e'tiroz bildirish va bunday qarorlarning asoslarini tushuntirish imkoniyatini berishni talab qiladi (European Parliament & Council of the European Union, 2022). Biroq huquqni qo'llash jarayonida avtomatlashtirilgan moderatsiya tizimlarining shaffofligi va tushunarlilik bo'yicha batafsil talablarni joriy etish va ishlab chiqish kerak bo'ladi.

Raqamli platformalarning foydalanuvchi kontenti uchun javobgarligi muammolarini

tahlil qilish va xorijiy tartibga solish tajribasini o'rganish asosida O'zbekistonda noqonuniy kontentdan jabr ko'rgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish, so'z erkinligini saqlash va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishni rag'batlantirish o'rtasida muvozanatni ta'minlaydigan zamonaviy huquqiy muhitni yaratish bo'yicha aniq takliflar to'plamini shakllantirish mumkin.

Muhokama

Birinchi va eng muhim taklif foydalanuvchilar – O'zbekiston Respublikasining "Raqamli platformalar va foydalanuvchilar kontenti uchun javobgarlik to'g'risida"gi maxsus qonunini qabul qilish bo'lib, unda foydalanuvchilar tomonidan yaratilgan kontent bilan bog'liq raqamli platformalarning huquqiy maqomi, ularning huquq va majburiyatlari, kontentni moderatsiya qilish tartibi, qoidabuzarliklar uchun javobgarlik mexanizmlari tizimli ravishda tartibga solinadi. Qonun O'zbekiston sharoitiga moslashtirilgan shartli ozod qilishning Yevropa modeliga asoslanishi, noqonuniy kontent uchun jazosiz qolish xavfini keltirib chiqaradigan mutlaq immunitetning Amerika modelini ham, interaktiv xizmatlar faoliyatini imkonsiz qiladigan noshirlar sifatida platformalarning avtomatik javobgarligining an'anaviy modelini ham rad etishi kerak.

Qonunda foydalanuvchilar tomonidan joylashtirilgan kontent uchun xosting xizmatlarini ko'rsatuvchi raqamli platforma provayderi, agar u kontentning noqonuniy ekanligi haqida faktik ma'lumotga ega bo'lmasa yoki tegishli xabarnoma orqali bunday ma'lumotni olgandan so'ng kontentni o'chirish yoki unga kirishni bloklash bo'yicha zudlik bilan harakat qilmasa, ushbu kontent uchun javobgar bo'lmasligini belgilash kerak. Tegishli xabarnoma deganda, noqonuniy kontentning aniq joylashuvini, uning noqonuniyligini huquq buzilishi normalariga havolalar bilan asoslashni, ariza beruvchining aloqa ma'lumotlarini va taqdim etilgan ma'lumotlarning to'g'riligini vijdonan bayon

qilishni o'z ichiga olgan belgilangan shakldagi xabarnoma tushunilishi kerak.

Qonunda kontentning xususiyati va xarakteriga qarab platforma xabarnomalariga javob berishning tabaqalashtirilgan muddatlari belgilanishi kerak. Bolalar pornografiyasi, zo'ravonlik bilan bevosita tahdid qilish va terrorizmni qo'zg'atuvchi ekstremistik materiallar kabi ochiqdan ochiq noqonuniy va o'ta xavfli kontent toifalari uchun platforma xabarnoma olinganidan keyin yigirma to'rt soat ichida kontentni o'chirishi yoki unga kirishni bloklashi kerak. Potensial noqonuniy kontentning boshqa toifalari uchun platforma tekshiruv o'tkazishi va yetti ish kuni ichida qaror qabul qilishi kerak. Agar platforma olingan xabarnomaga qaramay, kontent qonuniy ekanligiga vijdonan ishongan bo'lsa, u olib tashlash so'rovini rad etishi mumkin, lekin da'vogarga o'z qarorining asosli tushuntirishini taqdim etishi kerak.

Qonunda kontentlari o'chirilgan yoki bloklangan foydalanuvchilar uchun protsessual kafolatlar belgilanishi kerak. Foydalanuvchi, agar bu uning aniq xavfsizligini himoya qilishga zid bo'lmasa, aniq sabablar va huquqiy asoslar, shikoyat qiluvchining ismi-sharifi va qaror ustidan shikoyat qilish imkoniyati to'g'risidagi ma'lumotlar ko'rsatilgan holda kontentni olib tashlash to'g'risida xabarnoma olishi kerak. Foydalanuvchi kontentni o'chirish to'g'risidagi qaror ustidan shikoyat qilish huquqiga ega bo'lishi kerak va platforma shikoyatni o'n to'rt kundan ortiq bo'lmagan oqilona muddatda ko'rib chiqishi va asosli qaror qilishi kerak. Agar platforma shikoyatni rad etsa, foydalanuvchi mustaqil nosudlov nizolarni hal qilish organi yoki sudga murojaat qilish huquqiga ega bo'lishi kerak.

Ikkinchi taklif – Yevropa Raqamli xizmatlar to'g'risidagi qonunida nazarda tutilgan mexanizmga o'xshash akkreditatsiyadan o'tgan ishonchli signallar tizimini yaratish. Ishonchli ogohlantirishlar sifatida noqonuniy kontentning ma'lum sohalarida maxsus tajri-

baga ega bo'lgan tashkilotlar, masalan, nafrat qo'zg'atishga qarshi kurashishga ixtisoslashgan huquqni muhofaza qilish organlari, bolalar huquqlarini himoya qilish tashkilotlari va intellektual mulk huquqlarini himoya qilish tashkilotlari sifatida tan olinishi mumkin. Akkreditatsiya qilingan ishonchli signalchilar tomonidan yuborilgan xabarnomalar platformalar tomonidan ustuvor ravishda ko'rib chiqilishi va tezlashtirilgan tekshiruvdan o'tkazilishi kerak, bunda ishonchli signalchi tomonidan yuborilgan xabarnomalarning aniqlik statistikasi monitoringi amalga oshirilishi va tizimli ravishda yuborish uchun asossiz xabarnomalar maqomi bekor qilinishi mumkin.

Uchinchi taklif O'zbekistonda ma'lum miqdorda faol foydalanuvchilarni qamrab olish mezonini bo'yicha aniqlanadigan, masalan, bir milliondan ortiq foydalanuvchiga ega bo'lgan yirik raqamli platformalar uchun shaffoflik majburiyatlarini belgilashdir. Yirik platformalar buzilishlar toifalari bo'yicha taqsimlangan holda olingan noqonuniy kontent haqidagi xabarnomalar soni, o'chirilgan kontent miqdori, xabarnomalariga javob berish o'rtacha vaqti, foydalanuvchilarning kontent o'chirishga qarshi shikoyatlari soni va ularni ko'rib chiqish natijalari, avtomatlashtirilgan kontent moderatsiyasi vositalaridan foydalanish to'g'risidagi statistikani o'z ichiga olgan shaffoflik to'g'risidagi yarim yillik hisobotlarni e'lon qilishlari kerak. Hisobotlar ommaga ochiq bo'lishi va tahlil qilish uchun tartibga soluvchi organga taqdim etilishi kerak.

To'rtinchi taklif – kontentni moderatsiya qilishning avtomatlashtirilgan tizimlaridan foydalanishda maxsus talablarni belgilash. Qonun platformalarning noqonuniy kontentni aniqlash va o'chirish uchun avtomatlashtirilgan vositalardan foydalanish huquqini tan olishi kerak, lekin haddan tashqari senzura va algoritmik diskriminatsiyaga qarshi kafolatlar belgilanishi lozim. Avtomatlashtirilgan moderatsiyadan foydalanadigan platformalar foydalanuvchilarga inson-moderator tomo-

nidan qarorni qayta ko'rib chiqishni so'rash imkoniyatini ta'minlashi kerak. Avtomatlashtirilgan tizim tomonidan qabul qilingan kontent o'chirish to'g'risidagi qarorlar kontentni huquqbuzarlik sifatida tasniflash sabablarini aniq tushuntirish bilan birga bo'lishi kerak. Platformalar tizimli noto'g'ri qarashlar va kamsituvchi qonuniyatlarni aniqlash va ularni bartaraf etish choralarini ko'rish maqsadida avtomatlashtirilgan moderatsiya tizimlarining muntazam auditlarini o'tkazishlari kerak.

Beshinchi taklif O'zbekiston Respublikasi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish agentligida platformalar tomonidan belgilangan majburiyatlarga rioya qilinishini nazorat qilish, platformalar harakatlari to'g'risidagi shikoyatlarni ko'rib chiqish, tizimli buzilishlar tergovlarini o'tkazish va ma'muriy sanksiyalarni qo'llash uchun mas'ul bo'lgan Raqamli platformalarni tartibga solish bo'yicha ixtisoslashtirilgan Departamentni yaratishdir. Departament platformalardan ma'lumot so'rash, inspeksiyalar o'tkazish, buzilishlarni bartaraf etish bo'yicha ko'rsatmalar berish va jarimalar solib qo'yish vakolatlariga ega bo'lishi kerak. Sanksiyalar muvozanatli va samarali bo'lishi, lekin bozorga yangi platformalarning kirishi uchun yengilib bo'lmaydigan to'siqlar yaratmasliklari uchun haddan tashqari bo'lmasligi kerak.

Oltinchi taklif kontent moderatsiyasi to'g'risidagi qarorlarga nisbatan foydalanuvchilar va platformalar o'rtasidagi nizolarni suddan tashqari hal qilish tizimini yaratishdir. O'zbekiston Savdo-sanoat palatasida yoki boshqa mustaqil organda kontentni o'chirish yoki bloklash to'g'risidagi foydalanuvchilar shikoyatlarini tezkor ko'rib chiqishi va tavsiya qarorlarini chiqarishi mumkin bo'lgan kontent moderatsiyasi to'g'risidagi nizolarni hal qilish bo'yicha ixtisoslashtirilgan organ yaratilishi kerak. Organ qarorlari huquqan majburiy bo'lmasligi kerak bo'lsa-da, platformalar ularni vijdonan ko'rib chiqishlari va tavsiyalarga rozi bo'lmagan taqdirda asosli

tushuntirishlar berishlari shart. Foydalanuvchilar suddan tashqari protsedura natijalaridan qat'i nazar sudga murojaat qilish huquqini saqlab qolishlari kerak.

Yettinchi taklif – O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksiga raqamli platformalarga nisbatan jinoiy javobgarlik normalarini qo'llashni aniqlashtirgan holda o'zgartirishlar kiritish. 57-bobni raqamli platformalar to'g'risidagi maxsus qonunda mustahkamlangan prinsiplarga muvofiq foydalanuvchilar kontenti uchun platformalar javobgarligining alohida rejimini belgilovchi yangi modda bilan to'ldirish taklif etilmoqda. Moddada noqonuniy kontent haqidagi xabarlariga javob berish bo'yicha belgilangan tartiblarga rioya qilgan platforma, agar uning noqonuniyligi haqida faktik ma'lumotga ega bo'lmagan yoki bunday ma'lumotni olgandan keyin tezkorlik bilan harakat qilgan bo'lsa, ushbu kontent uchun javobgar emasligi aniq ko'rsatishi kerak. Bu huquqiy aniqlikni yaratadi va platformalarni foydalanuvchilarning barcha kontenti hajmi uchun halokatli da'volar xavfidan himoya qiladi.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqot raqamli platformalarda joylashtirilgan noqonuniy kontentdan zarar ko'rganlarning huquqlarini himoya qilish zarurati hamda so'z erkinligini ta'minlash, innovatsiyalarni rag'batlantirish va platformalarga haddan tashqari tartibga soluvchi yukni yuklamaslik zarurlari o'rtasidagi fundamental qarama-qarshilikni aniqladi. Oflayn nashriyotchilar va tarqatuvchilar dunyosi uchun ishlab chiqilgan delikt huquqining an'anaviy toifalari passiv texnik vositachilarning xususiyatlarini va faol kontentni kuratorlarning xususiyatlarini birlashtiradigan raqamli platformalar uchun nomuvofiq ekanligi aniqlandi.

Qiyosiy-huquqiy tahlil ushbu qarama-qarshilikni hal qilishning turli yondashuvlarini ko'rsatdi: platformalarning Amerika keng immunitet modelidan shartli ozod qilishning Yevropa modeligacha va noqonuniy

kontentni o'chirishning qattiq muddatlarini belgilovchi Germaniya modeligacha. Har bir model raqobatdosh qadriyatlar va manfaatlar o'rtasidagi turli muvozanatlarni aks ettirib, o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega.

Madaniy qadriyatlar va ijtimoiy barqarorlikni saqlab qolgan holda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga intilayotgan O'zbekiston uchun aniq muddatlar va shaffoflik talablarini belgilagan Germaniya yondashuvining elementlari bilan to'ldirilgan Yevropa shartli ozod qilish modelining moslashtirilgan namunasi eng maqbul ko'rinadi. Taklif etilgan chora-tadbirlar majmui raqamli platformalar to'g'risidagi maxsus qonunni qabul qilish, kontentning xususiyati va xarakteriga qarab kontentni moderatsiya qilishning tabaqalashtirilgan tartib-taomillarini belgilash, foy-

dalanuvchilar uchun protsessual kafolatlarni yaratish, yirik platformalar uchun shaffoflik talablarini joriy etish, avtomatlashtirilgan moderatsiya tizimlaridan foydalanish standartlarini belgilash va ixtisoslashtirilgan nazorat va suddan tashqari organlarni yaratishni o'z ichiga oladi.

Ushbu takliflarni amalga oshirish qonun chiqaruvchi organlar, hukumat, sud tizimi, texnologiya sanoati va fuqarolik jamiyatining muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlarini talab qiladi. Biroq bu harakatlar so'z erkinligi va innovatsion rivojlanish uchun rag'batlantirishni saqlab qolgan holda raqamli makonda fuqarolarning huquqlarini samarali himoya qilishni ta'minlaydigan muhitni yaratish, O'zbekistonni zamonaviy raqamli huquqqa ega progressiv yurisdiksiya sifatida joylashtirish uchun zarurdir.

REFERENCES

1. Ammori, M. (2014). The "new" New York Times: Free speech lawyering in the age of Google and Twitter. *Harvard Law Review*, 127, 2259–2295.
2. Ananny, M., & Crawford, K. (2018). Seeing without knowing: Limitations of the transparency ideal and its application to algorithmic accountability. *New Media & Society*, 20(3), 973–989.
3. Balkin, J. M. (2014). Old-school/new-school speech regulation. *Harvard Law Review*, 127, 2296–2342.
4. Balkin, J. M. (2018). *Free speech is a triangle*. *Columbia Law Review*, 118, 2011–2056.
5. Benkler, Y. (2006). *The wealth of networks: How social production transforms markets and freedom*. Yale University Press.
6. Blumenthal, R., & Hawley, J. (2022). Platform Accountability and Consumer Transparency Act, S. 797, 117th Cong.
7. Bridy, A. (2018). Remediating social media. *Georgetown Law Technology Review*, 2, 487–532.
8. Buolamwini, J., & Gebru, T. (2018). Gender Shades: Intersectional accuracy disparities in commercial gender classification. *Proceedings of Machine Learning Research*, 81, 77–91.
9. Citron, D. K., & Norton, H. L. (2011). Intermediaries and hate speech. *Boston University Law Review*, 91, 1435–1484.
10. Citron, D. K., & Wittes, B. (2017). The Internet will not break: Denying Bad Samaritans § 230 immunity. *Fordham Law Review*, 86, 401–423.
11. Citron, K. D. (2009). Cyber civil rights. *Boston University Law Review*, 89, 61–125.
12. Cole, M., Etteldorf, C., & Ullrich, C. (2020). *Cross-border dissemination of online content*. In *Cross-border dissemination of online content* (pp. 234–256). Nomos.
13. United States Congress. (1996). Communications Decency Act, Pub. L. No. 104-104, § 230, 110 Stat. 133 (codified as amended at 47 U.S.C. § 230).
14. Crawford, K., & Paglen, T. (2019). *Excavating AI* (pp. 1–35). AI Now Institute.

15. Davidson, T., Bhattacharya, D., & Weber, I. (2019). Racial bias in hate speech and abusive language detection datasets. *Proceedings of the AAAI Conference on Web and Social Media*, 13(1), 163–172.
16. Diakopoulos, N. (2016). Accountability in algorithmic decision making. *Communications of the ACM*, 59(2), 56–62.
17. European Parliament & Council of the European Union. (2000). Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (E-Commerce Directive) (OJ L 178, p. 1). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/31/oj>
18. Duggan, M. (2017). *Online harassment 2017*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2017/07/11/online-harassment-2017/>
19. Echikson, W., & Knodt, O. (2018). *Germany's NetzDG: A key test for combatting online hate*. CEPS Research Report.
20. Edwards, L. (2011). Role and responsibility of internet intermediaries. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 2, 1–18.
21. Eifert, M. (2020). Reclaim autonomy! *German Law Journal*, 21, 45–62.
22. European Parliament & Council of the European Union. (2022). *Regulation (EU) 2022/2065 on a single market for digital services (Digital Services Act)*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R2065>
23. Fair Housing Council v. Roommates.com, LLC, 521 F.3d 1157. (2008). 9th Cir.
24. Flew, T., Martin, F., & Suzor, N. (2019). Internet regulation as media policy: Rethinking the question of digital communication platform governance. *Journal of Digital Media & Policy*, 10(1), 33–50.
25. Gillespie, T. (2018). *Custodians of the internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. Yale University Press.
26. Gillespie, T. (2020). Content moderation, AI, and the question of scale. *Big Data & Society*, 7(2), 1–5.
27. Goldsmith, J., & Wu, T. (2006). *Who controls the Internet? Illusions of a borderless world*. Oxford University Press.
28. Gorwa, R., Binns, R., & Katzenbach, C. (2020). Algorithmic content moderation: Technical and political challenges in the automation of platform governance. *Big Data & Society*, 7(1), 1–15.
29. Helberger, N., Pierson, J., & Poell, T. (2018). Governing online platforms. *Information, Communication & Society*, 21, 163–176.
30. Heldt, A. (2019). Reading between the lines and the numbers. *Internet Policy Review*, 8, 1–20.
31. Keller, D. (2019). Platform content regulation. *Internet Policy Review*, 8, 1–22.
32. Klonick, K. (2018). *The new governors*. *Harvard Law Review*, 131, 1598–1670.
33. Kosseff, J. (2019). *The twenty-six words that created the Internet*. Cornell University Press.
34. Kuczerawy, A. (2023). The Digital Services Act. *Computer Law & Security Review*, 48, 105–785.
35. Laidlaw, E. B. (2010). A framework for identifying internet information gatekeepers. *International Review of Law, Computers & Technology*, 24, 263–276.
36. Lemley, M. A., & Volokh, E. (2018). Law, virtual reality, and augmented reality. *University of Pennsylvania Law Review*, 166, 1051–1138.
37. Matias, J. N. (2019). The civic labor of volunteer moderators online. *Social Media + Society*, 5, 1–12.
38. Federal Republic of Germany. (2017). Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken [Act to Improve Enforcement of the Law in Social Networks; Network Enforcement Act, NetzDG], 1 October 2017, Bundesgesetzblatt I S. 3352 (Ger.). https://www.bmjbv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Gesetzgebung/RefE/NetzDG_engl.pdf?__blob=publicationFile
39. Newton, C. (2019, February 25). *The trauma floor*. The Verge. <https://www.theverge.com/2019/2/25/18229714/cognizant-facebook-content-moderator-interviews-trauma-working-conditions-arizona>
40. Noble, S. U. (2018). *Algorithms of oppression* (pp. 89–123). New York, NY: NYU Press.

41. Peguera, M. (2009). The DMCA safe harbors and their European counterparts. *Columbia Journal of Law & the Arts*, 32, 481–512.
42. Restatement (Second) of Torts § 581. (1977). *Transmission of defamatory matter published by third person*. American Law Institute.
43. Roberts, S. T. (2019). *Behind the screen: Content moderation in the shadows of social media*. Yale University Press.
44. Ruane, K. A. (2021). How broad a shield? CRS Report R45650. Congressional Research Service.
45. Sap, M., Card, D., Gabriel, S., Choi, Y., & Smith, N. A. (2019). The risk of racial bias in hate speech detection. *Proceedings of the Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics*, 57, 1668–1678.
46. Saurwein, F., Just, N., & Latzer, M. (2015). *Governance of algorithms*. *Policy & Internet*, 7, 394–411.
47. Schulz, W. (2018). Regulating intermediaries to protect privacy online. *Internet Policy Review*, 7, 1–13.
48. Schwemer, S. F. (2018). Germany's NetzDG. *Transatlantic High Tech Law & Policy*, 1, 1–12.
49. Seering, J., Wang, T., Yoon, J., & Kaufman, G. (2019). *Moderator engagement and community development in the age of algorithms*. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 3, Article 1–25.
50. Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3), 321–326.
51. Suzor, N., Van Geelen, T., & Myers West, S. (2018). *Evaluating the legitimacy of platform governance*. *Social Media + Society*, 4, 1–14.
52. Tushnet, R. (2008). Power without responsibility: Intermediaries and the First Amendment. *George Washington Law Review*, 76, 986–1016.
53. Urban, J. M., & Quilter, L. (2006). Efficient process or “chilling effects”? *Santa Clara Computer & High Technology Law Journal*, 22, 621–693.
54. *Zeran v. America Online, Inc.*, 129 F.3d 327. (1997). (4th Cir). <https://www.eff.org/issues/cda230/cases/zeran-v-america-online-inc>
55. Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism*. PublicAffairs.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal
Правовой научно-практический журнал
Legal scientific-practical journal

2025-yil 4-son

VOLUME 9 / ISSUE 4 / 2025
DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.4